

O deviacích v sociální práci

Definice sociální práce a sociálních pracovníků

Přestože neexistuje jednotná definice sociální práce, je možné najít společné prvky jejích různých pojetí a na základě nich definovat sociální práci jako disciplínu společenských věd, která se zabývá praktickou profesionální činností, která si klade za cíl pomáhat jednotlivcům, skupinám, komunitám a společnosti využívat dostupné zdroje, usnadnit vzájemné interakce, obecně odhalit, vysvětlit, zmírnit a řešit sociální problémy, ale také působit na změnu legislativy a společnosti tak, aby byla posílena pozice znevýhodněných a ohrožených skupin či jednotlivců (Matoušek, 2001; Havrdová, 1999). Celkově lze tedy říci, že cílem sociální práce je zlepšení kvality života klienta a rozvoj společnosti. Sociální práce je založena na hodnotách sociální spravedlnosti, rovnosti a změně, dále pak na lidských právech, lidské důstojnosti, solidaritě, mezilidských vztazích a na respektování diverzity (IFSW, 2014; SSPČR, 2006), Ústředním pojmem sociální práce, ze kterého pracovníci v praxi vychází, je *sociální fungování*, které označuje vzájemnou interakci mezi člověkem a jeho sociálním prostředím, respektive mezi očekáváními prostředí a jedincovou schopností tato očekávání zvládat (Bartlett, 1970) a obráceně. Sociální pracovníci pomáhají řešit problémové interakce, tedy ty, ve kterých nejsou vzájemná očekávání v rovnováze či souladu (Navrátil, 2003).

Sociální pracovník je profesionál řídicí se zákonem o sociálních službách, profesními standardy, požadavky zaměstnavatele (Matoušek a kol., 2003), etickým kodexem a potřebami klienta. Náplní práce sociálního pracovníka je pak například vykonávání sociálního šetření, vyřizování sociálně-právních záležitostí v zařízeních, které poskytují sociální služby, poskytování sociálně-právního poradenství a krizové intervence a veškerá další realizace sociálních služeb, která vede k „řešení nepříznivé situace (klienta) a k sociálnímu začleňování osob“ (Zákon č.108/2006 Sb.).

Zdůvodnění důležitosti znalostí o deviacích pro sociální pracovníky

Sociální pracovníci potřebují být obeznámeni s poznatky o deviacích proto, aby rozlišili jednotlivé deviace, porozuměli jejich průběhu a mohli poskytnout cílenou a efektivní intervenci. Tyto znalosti mohou sociálním pracovníkům pomoci predikovat pravděpodobný vývoj deviantního chování nebo situace spojené s takovým chováním,

mohou jim pomoci získat vzhled do toho, kam mají cílit intervenci, zda na klienta nebo na prostředí nebo na legislativu. Protože sociální pracovníci pracují často v rámci institucí, které rozhodují o následcích deviantního chování, případně mohou takové chování kontrolovat a vyvozovat z něj různé závěry (Heraud, Nursten, 1970), měli by být o to více sami vzděláni o povaze problému deviance, aby svou moc neuplatnili neadekvátním způsobem.

Znalosti o deviacích mohou vést sociální pracovníky k zamýšlení se nad klientovou situací v různých rovinách a brát v potaz domněnky, které z klientovy situace vyvstanou, a další možné souvislosti (např. potřeby a rizika jednotlivých subjektů klientova prostředí), a ne pouze viditelná a objektivní fakta (Baláž, 2018). Pokud si jsou sociální pracovníci na základě teorií a poznatků o deviacích vědomi komplexnosti klientova problému, mohou pak lépe posoudit jeho situaci, analyzovat jeho sociální prostředí, určit jednotlivé aktéry, kteří mohou mít vliv na klientovu situaci, posoudit jejich vzájemné interakce, a poté s jednotlivými aktéry klientovy situace pracovat. V neposlední řadě by znalost o deviaci měla vést k tomu, aby sociální pracovníci věděli, jak přiblížit lidem ve společnosti lidi s jinakostí a opačně, a stejně tak, aby dokázali hájit práva znevýhodněných a minimalizovat vliv společenských stereotypů a norem, které brání přijetí člověka s jinakostí zpět do společnosti. Obecně by se také dalo říci, že poznatky o sociálních deviacích by měli pomoci sociálním pracovníkům k rozvoji pozitivního postoje k diverzitě jak u sebe samých, tak u společnosti (Munková, 2013) a přijmout fakt, že může existovat více odlišných hodnot a norem pro jednotlivé subkultury společnosti (Heraud, Nursten, 1970), a nadále s ním pracovat.

Popis možné aplikace znalostí do sociální práce

Sociální pracovníci jsou si díky poznatkům o sociálních deviacích vědomi toho, že problém není jen v klientově nezvládnání situace, ale že existuje mnoho dalších vnějších vlivů, jako například existence specifických lokalit ovlivňujících životní styl člověka (Moravcová, 2014) nebo třídní a rasová nerovnost (DeKeseredy, 2014), vliv mocných či problémová socializace v dětství (Baláž, 2014), které celou situaci ovlivňují a které brání klientovi zapojit se do běžného života. Budou tedy často cílit své intervence na změnu sociální struktury, ne pouze na klienta. Poznatky také pracovníci využívají jako východisko při snaze zasadit se o změnu využívání moci a kontroly vůči lidem s jinakostí ze strany institucí a organizací a jako východisko k hájení lidských práv a diverzity ve společnosti. Na základě poznatků o deviacích mohou také sociální

pracovníci lépe rozpoznat příčiny problémových situací klientů a mohou se pak zaměřit na intervenci vedoucí k odstranění různých předsudků či stereotypů vzniklých v důsledku tělesných predispozic (Hrčka, 2001) nebo na intervenci týkající se osobnostních charakteristik klienta (Komenda, 1999). V neposlední řadě mohou pracovníci využít tyto poznatky ke změně sociálního prostředí klienta, k identifikaci problémových interakcí a k jejich postupnému napravování či hledání vzájemného souladu. Díky těmto poznatkům mohou také určit stigmatizující prvky a negativní vlivy ze strany společnosti, které působí na klientovo chování (Urban, Dubský, Bajura, 2012) a informovat klienta o případných zdrojích, které může využít pro zlepšení jeho situace a posílení jeho pozice ve společnosti. Stejně tak mohou teoretické poznatky být využity k samotné edukaci sociálních pracovníků, která povede k větší odolnosti vůči přejímání zkreslených informací o lidech s jiností masmédií a případné morální panice (Munková, 2013).

Popis možných rolí sociálních pracovníků

Sociální pracovník má především pomoci lidem s jiností začlenit se zpět do společnosti a pomoci společnosti tyto jedince přijmout a pochopit, pomoci překonat vzájemné bariéry. Je v roli mediátora mezi jedincem a společností, kdy hájí požadavky a práva obou stran, a působí na ně takovým způsobem, aby zajistil soulad vzájemných požadavků a očekávání.

Pokud sociální pracovník pracuje v rámci státních institucí, které disponují určitou mocí, je jeho úlohou rozpoznat a kontrolovat možné deviantní chování a usměrňovat ho. Stejně tak může navrhnout intervenci s cílem omezit deviantní chování a začlenit člověka zpět do společnosti, buď formou terapie nebo snahou o reintegraci, resocializaci klienta. V případě, že by se nepovedlo motivovat klienta k přijetí norem společnosti, mohl by sociální pracovník zastat roli toho, kdo se pokusí o re-edukaci klienta a subjektů v jeho okolí/komunitě. Mohl by tak pomoci lidem s jiností vyjasnit si a upevnit cíle, kterých by chtěli dosáhnout, a které by zmírňovaly deviantní způsob života. Sociální pracovník může také nabídnout klientovi pocit přijetí a být určitou první „spojkou“ mezi ním a společností. Protože problémy jednotlivců souvisí se sociální strukturou, sociální pracovník může vystupovat i jako ten, kdo zanalyzuje situaci od jedince po společnost a navrhne komplexní postup řešení problému. Může být i v roli toho, kdo podporuje vzájemnou spolupráci mezi členy komunity a eliminuje jejich závislost na institucích poskytujících sociální služby. Může pomoci zamezovat

Terezie Kovářová
SPR209

stigmatizaci, diskriminaci a vzniku stereotypů větší edukací společnosti. Může také působit na vzdělávací systém s cílem poskytnout kvalitní vzdělání znevýhodněným a přizpůsobit způsob učení individuálním potřebám těchto žáků, zajistit snadnější dostupnost získání práce atd.

(Heraud, Nursten, 1970).

Použitá literatura:

BALÁŽ, R., 2018. Komplexní posouzení: Spojení studia sociálních deviací se sociální prací. *Sociální práce/Sociálna práca*. (18)6, 26–38.

BARTLETT, H. M., 1970. *The Common Base of Social Work Practice*. New York: National Association of Social Workers.

DEKESEREDY, W.S., 2015. Critical Criminology. In: Goode, E. (ed.). *The Handbook of Deviance*. London: Willey. pp.239-258.

HAVRDOVÁ, Z., 1999. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium

HERAUD, B. J., NURSTEN, J.P., 1970. *Sociology and Social Work. Perspectives and Problems*. Elsevier Ltd: Pergamon Press

HRČKA, M., 2001. *Sociální deviace*. Praha: Slon

KOMENDA, A., 1999. *Sociální deviace*. Olomouc: UP

NAVRÁTIL, P., 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál.

MATOUŠEK, O., 2001. *Základy sociální práce*. Praha: Portál

MATOUŠEK, O. A KOL., 2003, *Metody a řízení sociální práce*. Portál: Praha

IFSW (Mezinárodní federace sociálních pracovníků), 2014. *Definition of Social Work* [online]. Švýcarsko: IFSW. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

MORAVCOVÁ, M., 2014. Teorie sociální dezorganizace a její význam pro výzkum prostorové podmíněnosti kriminality. *Sociológia*, 46(5), 534-553.

MUNKOVÁ, G., 2013. *Sociální deviace*. Praha: Aleš Čeněk

Terezie Kovářová
SPR209

URBAN, L., DUBSKÝ, J., BAJURA, J., 2012. *Sociální deviace*. Plzeň: Aleš Čeněk

SSPČR (Společnost sociálních pracovníků ČR), 2006. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky* [online]. Česko: SSPČR. Dostupné z: socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. [online]. Česko: Sbirka zákonů ČR. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=soci%C3%A1ln%C3%AD+pracovn%C3%ADk>

Celkové hodnocení: 87 B

- Formální náležitosti (chybí úvod a závěr, text se dobře čte, přehledná strukturace, oceňuji různorodost literatury) (15 bodů)
- Definice sociální práce (dále jen SP) a sociálních pracovníků (19 bodů)
- Zdůvodnění důležitosti znalostí o deviacích/odchylných/jinakostech pro SP (17 bodů)
- Popis možné aplikace znalostí do SP (19 bodů)
- Popis možných rolí sociálních pracovníků (17 bodů)